

ris mali, quod intolerabile esse videatur (a). Et is naturam rationalem animalem consequitur necessario, non secus atque lætitia, & ægritudo: nempe natura ita sumus comparati, ut ex perceptione boni, quod quocumque modo nos spectet, lætemur; ex perceptione mali, quod quacumque ratione ad nos pertinere possit, tristemur. Est lætitia persensio boni presentis: spes futuri, ut spes sit *minor lætitia*. At persensio mali presentis *tristitia* est; futuri *metus*, seu minus vehemens tristitia; qui cum sine ulla spe est impendentis mali evadendi, est desperatio. Ut lætitia ejusque species omnes in primis amor vasa fluidorum dilatant, sanguinem leniter rarefaciunt atque agitant, ita ægritudo, & qui ei sunt subjecti affectus, coarctant atque præpediunt, adeo ut aliquando magno pavore sanguinis congelatus sit, hominesque extincti (b). Inde ex timore pallor, tremor, pavor. Hujus affectus utilitas insignis est, ut nos adversus mala tueamur fuga, quam ad defensionem vires deficiunt. Est is affectus in imbecil-

mi humani habitum & constitutionem, quam ex amore; qui quo facile capiuntur, amabiles ii sunt, ingenio æquabiles, sociales, honestatis studiosi, & ad virtutem facti: qui minus, truces, subdoli, fallaces, cives aut inepti, aut perditissimi, ad scelera quævis suscipienda prompti. Interea animadvertendum est, amorem quum dicimus, eum nos intelligere, qui amicitie similior sit, aut habeat ejus plurimum, non eum animalem tantum impetum, quo velut mechanica lege sexus in se mutuo feruntur. Illum, non hunc, nos amorem architectum habemus civitatum, artium, literarum: eum virtutum omnium quum socialium, tum divinarum stimulum. Atque utinam ii, qui infantes & pueros educant in hoc operam præsertim locent suam, ut in iis nobilem hanc amicitie flammam, cujus scintillas a natura ipsa haurimus omnes, alant, & ad egregia quaque impellant! Est enim hoc dolendum, ut puerorum institutores mentem excolant attentissime, virtuosam philantiam foveant, falsi honoris, ambitionis, superbie semina virtutis prætextu in teneris animis indant, amicitia vero illius germane vim aut ignorent ipsi, aut excitare & fovere negligant. Qui videntur ignorare, quantopere in vita jucundum sit,

Εὐτοίμη τε καὶ ἄπορον ἔχει ἡ ἀδελφικὴ φιλία :

Gratie Dearum suavissime fructum ferere, ut apud Aethiæum (lib. 1.) ait Antiphanes.

(a) Cic. 4. Tusc. cap. 7.

(b) Vide Haller Physiologia tom. 2.

becillis vice armorum. Et, quod magna providentiæ divinæ cura contingere judico, brutarum animantium, quæ satis in se virium ad defensionem habent, in prospectu periculorum ira inceduntur, qua naturalia arma validius adhibere possint, venenum, cornua, ungues, ungulas, rostrum, dentes: quæ vero inermes sunt, ut pisces, lepores, avium quædam, damæ, capræ, &c. subitaneo terrore in fugam aguntur. Ex quo intelligi potest, quanta supremæ mentis cura natura animalis affectibus obnoxia sit creata (a).

7. Ira

(a) Non singulorum tantum vite tutandæ necessarius est hic affectus, sed societati in primis conservandæ. Nec enim sine harmonia quadam partium civitates coire & stare possunt, nec ea harmonia sine amore aut metu nasci. Quum autem nec sociali amicitia tangantur omnes, & de immodico sui ipsorum amore quidquam concedere assuescant pauci; nihil aliud superest, quo dissilire promptæ partes contineantur, præterquam metus. Ita fit, ut civitas sine panarum sanctione esse inter Adæ nepotes nequeat, faciliusque quis conceperit civitatem sine mutuo civium amore conservari, quam sine pœnis & metu. Quocirca civitates omnes dissilire repente posset quisquis naturam humanam metus impatientem redderet. Atque hoc in loco illud mihi cogitanti occurrit, esse civitates elaterum in eodem plano insitorum fornicibus persimiles: quemadmodum enim stecti illi & curvari nequeunt sine suprema quadam vi, ita, nisi majoris potentia metu in idem consentient homines, fere nunquam cœtum ullum efficiunt. Eodemque prorsus modo, ut elaterum fornicibus statim dissiliunt, si comprimens vis cesserit; ita homines natura sua elastici, idest libertatis naturalis amantes, desunt ejusdem esse urbis cives, atque in mutuum armantur perniciosi, ubi vis legum & imperii concedat paullulum. Inde fit, ut in publicis quibusdam calamitatibus, ubi nullus esse posset legibus, & supremo imperio locus, veluti peste publice grassante, aut ingente belli metu rempublicam perturbante, incredibilia scelera regnare soleant, audentibus singulis in legum cessatione id, ad quod vix plures in imperio essent aggressi. Molucas insulas quum deseruissent Sineses, nostri ubi primum invasere, in statu naturali, sine legibus, sine imperio, sine republica repererunt: sed adeo alios in alios audentes & invadentes, ut nihil clarius ostendere possit, quam difficile sit, homines in natura statu societatem ullam servare posse, nisi aliter educentur.

Contigit idem in Palestina regno, quod Europæi Christiani undecimo a Christo nato seculo incredibili & labore & impendio constabiliaverunt: nam postquam, debilitata avorum virtute, nepotes in partes imperium dilacerare cœperunt, nullo communi metu perciti, ambitu dominandi in se se mutuo sevierunt tanta immonitate,

7. Ira est libido puniendi ejus, qui læsiffe videatur injuria. Cujus species ex iræ excessu natae sunt *odium*, *ira* inveterata: *amaritudo* ira confestim prorumpens: *bilis* ira intumescens: *inimicitia* ira ulciscendi tempus observans: *discordia* ira acerbior intimo odio & corde concepta (a). Ira non sensim, ut amor, sed statim & vehementer cerebrum & cor contrahendo irritat, ac sanguinem impellit, accelerat, rarefacit: unde excandescencia, & rubor: nam iræ momentaneæ est necessitas: amor in longum tempus spatium potest. Sunt tamen qui in ira pallefcunt, alii qui illacrymantur, quæ Cartesius (b) aliter explicat, ego ex conjunctione cum aliis affectibus oriri censeo. Pallere in ira solent, qui temperamento sunt flegmatico, quod scilicet, antequam sanguis ebulliat, tutas vindictæ vias excogitant; hinc odium, timor, & defixa cogitatio; ex quibus pallor; qui idcirco magis sunt timendi, quam subito excandescunt, non secus, atque qui excandescunt, & dissimulant, cujus erat Tiberius naturæ (c). At plorant animæ imbecilles tum, quum iræ admixtus est amor, ut pueri, foeminae, iisque alii similes.

8. Nullus affectus est, qui dum excedit, ira sit per-

nitate, ut non modo non christiani, sed ne homines quidem saepe viderentur. Quo factum est, ut brevi regnum illud excinderetur (Vide Vertot) *Histoire des Chevaliers hospitaliers de Jerusalem tom. 1.*

Quod si quis quaerat, quid causæ fuerit, quamobrem homines metus capaces creati fuerunt, quum potuerint ira esse natura comparari, ut solo amore & voluptate efficerent, quæ societati sunt consentanea: respondeo, eadem ratione quæri posse, cur doloris capaces sint creati; est enim metus doloris velut consequens. Quod si quis est, qui & dolori subiectos homines indignetur, renunciare is voluptatibus debet; quandoquidem ferri non potest, ut natura animalis voluptate tangi possit, quin & doloris sit patiens. Scio ego hæc ex ideis rerum nostrarum disputari: sed his philosophandum nobis est, quando aliæ non suppetunt.

(a) Perelegantes Stoicorum definitiones apud Laert. lib. III. Ci. cor. 14. Tusc. Stobaum eclog. eth. cap. 4.

(b) De pass. part. 3. art. 200. &c.

(c) Vide Taciti præclara super eo observata in primis annal. libris.

nicialior: itaque sapienter veteribus dicta est, *brevis furor*. Sed & naturam humanam necessario consequitur, & nisi extra virgulam evagetur, utilissima. Nempe nos atque nostra necessario amamus, nec sine eo amore conservari possumus: porro ira nihil est aliud nisi nostri defensionem excitatus & injuriæ tristitia mixtus. Ut idcirco stipites sint oportet, qui ira tangi nequeunt. Tum vero ira & memoriæ fovendæ, & intellectui acuendo est utilissima: ita veteres *ingenii cotem* dixere. Adversus pericula vires auget, quia intendit elasticitatem fibrarum: bellorum nervus est. Argumentum certe generosorum hominum. Sed nisi ratione & usu cohiberi assuescat, *ruinis simillima est, quæ super id, quod oppressere, franguntur* (a).

9. Commiseratio Stoicis definitur ægritudo super eo, qui indigne est miser. Affectus est ex temperatione quadam *amoris & tristitiæ*. Atque hinc ex eo præsertim affectu facile illacrymamur. Nam quemadmodum elati calore terrestres vapores superioris aëris frigore coeunt in guttas, unde existit pluvia; ita agitated amore sanguis, dum tristitiæ occursum frigescit, lacrymas procreat (b). Est autem hic affectus, si quis alius, homini in societate degenti necessarius: nam ita in opem mutuam impelluntur homines. Hinc nullus est hominibus, qui ira, aut aliis effectibus non agitentur, æque familiaris, eoque frequentior & facilius, quo natura simplicior, ut in pueris, & foeminis. Familiarissimus est iis gentibus, qui pastorem, & agrestem vitam, sine luxu, sine bello, ac sine iis vitiis, quæ luxum & bellum comitari solent, agere sunt repertæ. Ut intelligere possimus hominem aptissimum societati natum, prava educatione in mutuam instrui miseriam.

10. Pauca hæc exempla satis, opinor, demonstrant, affectus omnes & naturam sequi humanam, quum, si recte observetur, sint variae modificationes *inclinatio- nis naturalis in ipsum bonum, & aversationis ab ipso malo,*

Tom. III.

T

sine

(a) Vide Senec. ad Novat.

(b) Vide Carr. ib. art. 128. & seqq.

sine quibus natura humana nullo modo concipi potest (a) : & esse utilissimos non homini tantum solitario, idque seu memoriam, seu intellectum, seu ipsum corpus spectes ; verum etiam in societate agentium seu ut sese mutuo defendant, seu ut ab aliis caveant. Quanto ergo in errore versantur ii, qui morbos semper eos habent, quique extirpatos illos a natura humana optant? Sed est, ut dixi, in quo & menti simul, & corpori, & societati noceant, quum nempe omne rationis jugum excutiunt, atque ad extremum vergunt, quod nunc explicare locus non est.

11. Illud observatu dignum est, affectuum nullum esse, qui non vultu manifestetur. Quod quamquam videri potest necessitate quadam naturæ fieri, non fit tamen sine sapientissimo Dei consilio ; nam & ita facile homines aliis sui animi sensa, & agitationes etiam sine voce, idque vehementius & sincerius patefaciunt, atque una aut incenduntur in idem, aut ab eodem cavent, quod societati conservandæ apprime est necessarium : & certis (neque enim mentiri vultus potest) iudiciis intelligunt, quo sint loco apud alios, id quod scire omnium, quorum vita socialis est, interest maxime.

Prop. LXV. Aversatio rationalis ipsius mali, quæ naturalis est humanæ naturæ, consequitur rationalem amorem 1. ipsius boni, 2. nostri ; totaque ejus ratio sufficiens posita est in amore illo 1. ipsius boni, 2. nostri ipsorum. Atque idcirco non lex naturæ mechanica, sed legum naturæ mechanicarum phænomenon est. Est ea propositio evidens, nisi vehementer fallor : enimvero nemo quidquam aversatur, nisi quia naturæ suæ, aut iis, ex quibus naturæ suæ perfectio & conservatio pendet, contrarium est ; neque quæ contraria sunt naturæ humanæ, iisque, quibus ea perficitur & conservatur, idest bonis, aversari quisquam potest, nisi quia se, & bona amat. Quumque necessario se amat & ipsum bonum, necessario his contraria aversatur. Ex quibus patet, aversationem malorum consecrarium esse

ne-

(a) Consule propp. supp.

necessarium amoris nostri & boni (a).

Scholion. Ait aliquis. Voluptas natura posterior est, quam dolor : neque enim voluptas existit, nisi sedando naturæ irritationem, ex qua est dolor. Voluptatem sequitur amor : nam amare consuevimus ea, unde voluptas in nobis gignitur. E contrario dolorem consequitur aversatio. Quare si dolor & aversatio natura sunt priores, eos consequitur amor, non hi amorem. Respondeo hæc ita mechanice gigni in natura : sed postquam semel natus ita est amor rationalis ipsius boni, formatusque in humanis mentibus, tum is regula generica evadit aversationum rationalium.

Prop. LXVI. Omnes rationales affectus sunt reactiones amoris 1. ipsius boni, 2. nostri ex peculiaribus objectis naturæ.

D. Affectus rationales sunt commotiones naturæ humanæ ex opinione boni vel mali naturæ (def. 20.), idest modificationes variæ rationalis erga bonum amoris, & rationalis a malo declinationis. Quum vero aversationes & declinationes consecrariae sint amoris (ex propp. sup.), affectus omnes sunt modificationes variæ & inflexiones amoris illius a variis naturæ objectis bonis vel malis. Jam ex modificationes & agitationes tum demum nascuntur ex actione bonorum, aut malorum objectivorum, seu bonorum aut malorum realium perceptionibus, si eas natura nostra aut sequatur, aut aversetur, quod reactione fit naturæ in objectorum actionem ; atque inde affectus sunt proportionati actioni bonorum aut malorum objectivorum : reactione ergo amoris illius naturalis varia & diversa progignuntur affectus omnes. Memini alicubi Augustinum eam propositionem pluribus & acutissime explicuisse. Ex ea vero & illud etiam confirmatur, affectus & naturam humanam sequi necessario, velut ejus proprietates, & esse non posse morbos, nisi quum ita excesserint, ut sint amoris illius naturalis perturbatæ modi-

T 2

difi-

(a) Vide ut eam rem pluribus exsequitur Malebranch. lib. 5. de inq. verit.

dificationes, quod ego potissimum ex adamitico peccato natum arbitror.

Prop. LXVII. Falsi affectus progignuntur aut ab ignorantia, aut ab errore, aut a naturæ constitutione.

D. Falsi sunt affectus, qui aut in nullum conveniens objectum feruntur, sed in chimericum, aut intensitate objecto non sunt æquales (def. 21.): at id fieri non potest nisi ob aliquam ex tribus illis causis ignorantia, errore, machinæ vitio. Machinæ vitio sæpe fit ut falsis imaginibus concitemur, somniemusque vigilantes, aut deliramus, aut furore corripiamur. Ignorantia vero & error efficiunt, ut aut nullas, aut non iustas habeamus bonorum & malorum notiones, unde falsi gignuntur affectus.

Scholion. Nulla res est, quæ ut pluribus & diversis qualitatibus prædita non sit, ita nequeat a nobis ex variis aspectibus cerni. Earum qualitatibus, ac proinde aspectuum quidam naturæ & felicitati nostræ consentanei sunt: alii adversi. Hinc eadem res diversos, sæpeque contrarios affectus gignere potest. Sed quum & temperamentum nostrum, & animi constitutio, loco, tempore, occasione commutentur, efficitur, ut nobis adversa evadant, quæ alias erant consentanea, ac vicissim. Inde quæ res amorem in nobis gignere solebant, procreant odium.

Prop. LXVIII. Affectus aucta atque emendata ratione intra terminos suos plurimum contineri possunt.

D. Affectus in vitium abeunt, aut quia excitantur, quum iis natura non indiget; aut quia iustam intensitatem excedunt; utrumque defectu rationis præcipue fit. Primum deceptione circa ea, quæ nobis offeruntur objecta, velut quum bona phantastica amamus, mala timemus, quumque aut nullis, nisi apparentibus, aut levissimis de causis agitamus. Alterum deceptione circa intensitatem bonorum aut malorum: nam quum affectus sint proportionati actioni bonorum aut malorum objectivorum in cerebro, & corde excitæ, si hæc sint falsa, iusto plus intenduntur affectus. Ergo emendata atque aucta ratione intra suos terminos magnam contineri possunt.

Coroll. Affectus quum in vitia abeunt, nisi organi vitio fiat, argumentum sunt manifestum aut brevis, aut corruptæ rationis. Atque hoc fortassis est quod Stoici in sapientem non cadere dicere volebant.

Prop. LXIX. Quodcumque naturæ nostræ conservandæ aut perficiendæ aptum est, bonum & dicitur, & est: malum, quodcumque destruere potest, aut deteriorem reddere.

Prop. LXX. Bona & mala voluptate & dolore cognoscere primum incipimus, idest adfectu: provecti ratione. Scilicet ea dicimus bona, quæ naturam nostram conservant & perficiunt; mala quæ destruunt & deteriorem efficiunt (ex sup.); at quæ conservant & perficiunt, voluptate primum animadvertuntur, quæ destruunt dolore; voluptate ergo & dolore bona & mala primum cognoscuntur. Quum vero voluptas & dolor aut ipsi sint affectus, aut cum affectibus conjunctissima, de bonis & malis nonnisi affectu primum judicare didicimus. Et extendimus quidem eam cognitionem *analogia* ad similia, in quo sæpe decipimur: sed primæ boni aut mali notiones voluptate & dolore ingenerantur. Scilicet ante usum omnem cum naturæ rebus, neque bonas eas, neque malas habemus, quod infantium, & idiotarum exempla docent aperte: experimentis inde, quas illæ cum natura nostra relationes habeant, animadvertimus. Jam provecti præterita cum præsentibus jungimus, ac utraque cum futuris, ac cum fine contendimus: rerum naturæ causas investigamus: possibile ad calculum adducimus: atque ita abstracta ratione de bonis & malis judicare assuescimus. Sed ut facilius est in his calculis decipi, quam in naturæ sensationibus, ita quoque facilius a genuinis bonis phantastica ratione desciscere, quam naturæ sensu; quod perpetua melancholicorum historia physica docet. Ex quo illud licet intelligere, quod veteres perspicere docuere, externa in bonis non esse numeranda; quum eorum bonitas, aut malitia ex usu tantum nascatur.

Prop. LXXI. Externarum rerum bonitas, aut malitia, & hinc amor, aut odium, sympathia, vel antipa-

tipathia plurimum a constitutione naturæ nostræ pendet.

D. Bona & mala voluptate & dolore, adeoque affectu judicamus (ex sup.); ab externis autem afficiuntur in ratione constitutionis nostræ (ex sup. append.), adeoque dolore, aut voluptate agitamus in eadem ratione; ergo a constitutione nostrâ externorum bonitas, aut malitia plurimum pendent. Jam bonum & voluptatem amor sequitur & sympathia: malum & dolorem odium & antipathia: ex constitutione ergo nostrâ, præsertim cerebri, amor plerumque & odium, sympathia & antipathia emergit.

Scholion. Hinc intelligimus, quâ fieri potest, ut quædam amemus, aut odio habeamus sine ulla causa nobis cognita. Scilicet ex eo solo, quod rem aliquam, dum lætitia aut tristitia aliunde afficiuntur, contemplerur, bonam illam aut noxiam habemus, totiusque amoris, aut odii causa in natura & constitutione nostrâ posita est. Inde etiam petenda ratio, cur amemus quæcumque sunt similia rei amatæ, odio habeamus, quæ similitudinem quamdam habent ei objecto, quod nos tristitia afficit.

Prop. LXXII. In constitutione naturæ nostræ ratio inest, cur amemus eos, qui iisdem atque nos affectibus moribusque agitantur; aversemur, qui diversis.

D. Nempe quæcumque naturæ nostræ judicamus consentanea idest bona amamus, contraria aversemur idest mala (propp. superioribus): sunt autem naturæ nostræ consentanei & conformes, qui iisdem afficiuntur affectibus moribusque; contrarii qui contrariis; ergo, &c.

Scholion. Egregie id didicere parasiti; qui ad eorum se formam, & ingenium componunt, quos aucupantur. Gnato Terentianus, qui si potis esset, tamquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis vocabula, parasiti itidem ut Gnatonici vocarentur, efficere gestiebat, artes sic explicat suas.

*hisce ego non paro me, ut rideant,
Sed eis ultro arrideo, & eorum ingenia admiror simul.*

Quidquid dicunt, laudo; id rursus si negant, laudo id quoque.

Ne-

*Negat quis, nego: ait, ajo. Postremo imperavi ego-
met mihi*

*Omnia assentari: is quæstus est nunc multo uberri-
mus.*

Hinc Neroni Otho potius libidinum incitator, quam Seneca severus Stoicus perplacere debuit. Quumque affectus moresque oris & oculorum aspectu ac physionomia persentiantur, inde est, ut primi statim congressus amicos parent, aut inimicos.

Prop. LXXIII. Miseriæ ejus, quæ in hac vita agitatur, idest dolorum & ægritudinum necessariæ insunt in natura nostra causæ, eaque tres 1. intellectus brevitatis & imbecillitas, 2. appetitus naturali potentia major, idest majus opus, quam vires, 3. natura mutabilis ac sibi ad beatitatem non sufficientissima.

D. Natura humana ita comparata est, ut intellectus brevitate ac imbecillitate affectibus agitetur a falsis bonis, a falsisque malis, ex quibus perturbationes, dolores, ac postremo miseria existunt (ex superioribus); igitur prima & maxima humanæ miseriæ causa brevitatis est & imbecillitas intellectus, & quidem in ipsa natura nostra insita & necessaria, talis nempe, quæ nulla nostra industria, nulla ope convelli penitus queat.

Deinde quæcumque percipimus, nobis vel consentanea, vel contraria representamus, adeoque bona vel mala (*superius*), necessariisque inde agitatur inclinationibus, aut declinationibus, idest *appetitu*; qui nos torquet quousque quod concupiscimus bonum non sumus adepti, quod timemus malum, non evasimus. At quoniam potentia naturæ nostræ intellectu & appetitu longe minor est, ut nec concupita omnia adipisci, nec quæ timemus & aversemur, omnia cavere possimus, uti est perspicuum, efficitur, ut appetitus intellectui quidem par, major tamen potentia, perpetuo nos torqueat, & misere miseros faciat. Quum vero id natura ipsa nostra & necessario ita sit comparatum, est & hæc alia in natura nostra necessaria miseriæ nostræ causa.

Tandem natura nostra & mutabilis est, & externorum

rum plurimorum indiga ut conseruetur, idest sibi non est sufficientissima ad beatitudinem. Ergo necessario fertur in usum externorum: in eo autem & errare potest, indeque esse misera in eo, in quo sui beatitudinem maxime consistere iudicavit; & non semper ita sibi felix esse potest, ut concupita consequatur, caveat quæ timet; ex quo iterum misera: ergo quod mutabilis & sibi sufficientissima ad beatitudinem non sit, natura sua est misera. Tres ergo necessaria dolorum & ægritudinum causæ in natura insunt nostra, atque individuæ perpetuo nos comitantur.

Scholion. Si accurata inductione res pendatur, totius humanæ miseriæ, quacumque ea patet, non aliæ profecto proximæ causæ detegi possunt. Nam primo quod mutabilis sit natura nostra, nec sibi sufficientissima, quodque ab externis plurimis pendeat, morbi omnes, quibus continenter agitatur, proveniunt. His non minimam partem addit intellectus atque appetitus libido & petulantia. Tum brevitate & imbecillitate intellectus quotidie sit, ut aut nullibi existentia velut bona vel mala imaginemur, unde aut *falsa gaudia*, aut panici timores, aut quæ sunt, ex aliis aspectibus nobis repræsentemus, vel majora aut minora percipiamus; ex quo violentissimi progignuntur falsi item affectus, quibuscum continenter sit decertandum. Tandem vagus inconstans & præpmodum infinitus appetitus eorum bonorum desiderio nos torquet, quæ atmosphæram omnem potentiæ nostræ excedunt quam longissime; aut eorum malorum adspectu turbat, quæ nulla ope cavere possumus. Quocumque liberit oculos torquere per latissima humanæ vitæ spatia, nullas tot miseriarum alias causas proximas reperire est (a).

Co-

(a) 1. Nolo ego hic quisquam suspicetur, me præsentis vitæ mala ita exagere, ut multo illa bonis plura & majora habeam, hominumque aut perditorum, aut tristium & querulorum in naturam humanam indignationem exacuam. Nam contra nihil ego explorstius habeo, quam bona & voluptates, quibus, dum vivimus, fruimur, generatim & plura esse, & majora, etiam dum minus ex recta ratione vivimus, quod plerique omnes facimus; ut si viveremus omnes secundum naturam & rationi recte congrueret,

Coroll. 1. Natura ipsa monemur exquirere, sit ne ratio ulla & via, qua possimus miseriæ hujus causis mederi. Nam natura ipsa impellimur ad beatitudinem, & fumus miseri: monemur ergo, ut viam & rationem perquiramus, qua miseria liberemur, simus vero beati.

Coroll. 2. Natura ipsa monemur, ut perquiramus existat ne talis extra nos causa, qua possimus plene esse beati. Namque monemur perquirere viam & rationem evadendæ miseriæ (coroll. 1.), adipiscendæ vero beati-

titu-
ter, sola natura mala, quæ dicuntur, in tanto ac tali bonorum cumulo aut evanescent, aut essent quod in opiparis mensis herbosa moreta, aut certe minus illa persentirentur, tantumque quantum nos ad virtutem revocandos satis essent. Itaque illud mihi in ea propositione propositum est demonstrare, perfectam beatitudinem nemini in hac vita contingere posse, id quod ego relative miseriam voco; non hoc etiam, nos ad miseriam vitam a natura generari, quamquam ad laboriosam generemur. Nam idem non est laborare ut sis tranquillus ac felix, atque esse miserum. Sed retractemus hæc paullo pluribus, quo morosorum hominum & turbulentorum stultas voces comprimamus.

2. Primum ergo argumentum, vitæ humanæ bona longe esse plura & majora, quam mala hic duco, quod nemo est quantumvis senex, aut malis obrutus, qui non vivere etiam aliquantulum velit, quique etiam inopem miseramque vitam non morti præferat. Hic in omnibus naturæ sensus constantissimus, magnum est, ut dixi, argumentum, nos vehementer falli in bonis & malis judicandis, eaque judicia non ex natura nasci, sed ex libidine, esseque hominis aut ægritudine vel dolore agitati, aut ex abstracta ratione declamantis, quam naturalis & se suæque accurate penderis. Ac vero hujusmodi seditiosas & injurias in Dei bonitatem voces ab iis audias, qui aut dolore premuntur, aut animi intemperie agitantur, aut cum adversa fortuna colluctantur, & tunc, quum mala sentiunt. Qui si ad naturæ æquabilitatem redeant, serioque & recte integram humanam vitam reputent, haud dubio quin illi æquius de se existiment.

3. Alterum argumentum desumo ex eo, quod bona vitæ sint prærennia, mala per vices recurrant. Conscientia existentia, libertatis naturalis, mentis, sensuum prærennis est quoad vivimus, eaque cum æquabili voluptate conjuncta. Est hoc bonorum omnium vitæ humanæ maximum, quod quoniam prærenne & perpetuum minus animadvertimus, nec in censum bonorum referimus: qua in re stulti & in nos ipsos ingrati sumus. Equidem quum solutus omni cura cogito, me esse, me mentis & libertatis esse comitem, me oculis, auribus, manibus esse instructum, esseque in immenso hoc

itudinis : beatitudinem autem a natura nostra frustra expectamus (prop. 73.) ; perquirendum ergo est, existat, necne extra nos causa, quæ eam nobis beatitatem facere possit.

Coroll. 3. Ea causa aut nulla est, aut ens intelligentissimum, potentissimum, optimum, immutabile. Nam ea causa perficere debet intellectum, potentiam, naturam, quæ sunt miseriæ nostræ causæ : id vero fieri nequit, nisi intellectus extra aleam erroris constitutur, potentia intellectus & appetitus æquetur, natura perfici-

natura templo velut in pulcherrimo theatro posstrum, nullam ego voluptatem huic anteposendam sentio. Itaque ut hoc bonorum omnium maximum censeo, ita mirari eos non desino, qui extra se perpetuo evagantur, ac veluti si sibi infesti nati sint, in se animumque suum redire exhorrescunt. Qui si ita pergunt, vere quidem ii malorum cumulum predicant; non recte tamen, neque iure de natura conqueruntur.

4. Sed est, inquit aliquis, perennis hæc voluptas minus intensa quam vel mediocris dolor, vel animi agritudo, ut nullo modo compensare posse videatur luctus, ærumnas, calamitates, orbiter, corporis contusiones, fracturas, lanienas, pressuras, dolores articulares, morbos capitis, pectoris, laterum, febrium inflammationes, famem, sitim, æstus, rigores, & trecenta alia, quibus, licet per vices, frequentissime tamen omnes affigimur. Ego contra longe superare censeo. Primum capiamus vitam humanam annorum 60. sunt in ea dies 22000. circiter. Si serio homines unius civitatis, qui ad annum 60. devenerunt, ad questionem adigas omnes, via reperias in miserimis, idest paucissimis, dimidiam cuiusque anni partem agritudine & dolore confectos, in aliis quartam, sextam in aliis; est ubi reperies octavam, decimam, duodecimam, in paucissimis nullam. Eximamus extrema, ac accipiamus partem sextam. Erit bonum illud æquabile cuiusque anni ad mala omnia ut 6. ad 1. in tota vita ferme ut 22000. ad 3670. Accedunt nunc ad bonum illud æquabile voluptates gestientes, gustus, tactus, aurium, oculorum, narium: tum somni, inambulationes, gesticalationes: jam plurimæ animi, præsertim in iis, qui philosophantur, veritatum pulcherrimarum contemplationes, confabulationes. & conversationes amicorum, amicitie & caritatis ipsius vis, & sexcenta alia. Hæc ego omnia, quæ quotidie incidunt, quartam saltem cuiusque diei partem efficere opinor, idest fere quartam cuiusque anni partem, ut quasi ædæquent & numero, & intensitate mala illa, de quibus conquerimur. Itaque etiam ubi hæc omnia mala sint a sola natura, ea non compensantur modo bonis, sed longissime superantur.

5. Jam demamus de illo malorum calculo sic negligentem facto omnia, quæ ipsi nobis consciscimus; neque enim æquum est, ut illa

ciatur ita, ut a nullis aliis pendeat; quod exigit ens, intelligentissimum, potentissimum, optimum, immutabile, ut ei qui adhæreat, plene sit felix. Nisi igitur id sit, nulla esse potest extra nos causa, qua esse plene possimus beati.

Coroll. 5. Nisi id ens existat (coroll. 3.) est homo animantium omnium, quæ in tellure sunt, miserimum; quippe qui & iis miseriæ causis agitur, a quibus illa sunt immunia, & vividiores miseriæ suæ conscientiam habet, qua illa destituuntur.

Co- illa in naturam referamus. Me nunc tota hæc ratio mirifice exhibeat & beat: nam certum est, nature mala, quæ invicem patior, pene ab oculis evanescere, ubi ego illa demere velim, quæ sunt homini ab homine: itaque pene beatus esse possim, si ad rationem rectam vivere velim. Principio plurima esse reperio, quæ aut meæ ignorantia, aut defectui attentionis, aut vitiis & pravis habitibus originem suam debent, quæ vitare possim si, qua pars est, diligentia mentem excolam. Quot sunt quæ negligentia, aut pigritia, aut ignavia, aut cupiditas, aut avaritia, aut superbia, aut levitas, aut ingluvies, aut veneris abusus, aut ceterorum sensuum incontinentia & gignit & alit? Quot affectuum excessus, quos libenter fovere solemus, amoris, iræ, odii, inimicitie, metus? Nullum est vitium, quod non malum aliquod secum deferat. Animi agritudines, quæ malorum omnia sunt gravissima, maxima ex parte a vitiis progignuntur. Plerumque ex ignorantia proficiuntur, ut panici timores, gaudia falsa, inanes amores, leves iræ, odia, spes. Non raro solida consideratione intenduntur eæ agritudines, quæ si naturam sequeremur, longe essent minores. Naturale est homini interitu filii acerbe dolere, quia naturalis in liberos amor; nec id malum, quia humane vitæ fini consentaneum ad societatem ineundam & continendam necessarium: sed necesse non est nature malum considerando augete velle. Perpetuo in memoriam revocare, vivide depingere, omniaque agere, quæ dolorem vehementissimum excitare possint, id nec natura exigit, & prave rationis malum est. Ac peccamus sæpe similiter in ceteris animi morbis: videntes & prudentes illos intendimus, dum solemus. Ita ex levissimis causis excandescit ira, fervet cupido, alitur vegetaturque ambitio, nutritur aut excitatur timor, quibus misere torquemur. Hæc qui in naturam refert, ne is impudentissime calamitatur: quippe quæ evadere potest, si ex recta ratione vivere instituat.

6. Deinde infinita alia sunt in humana vita mala eaque gravissima, quæ non natura, sed sunt homini ab homine, quæ & ipsa ex malorum illo cumulo demere oportet. In primis sunt quedam corporis mala, quæ cum semine majores nostri in nos transmittunt, qui

Coroll. 6. Eadem natura nos monet, ut perquiramus, hoc ens (coroll. 3.) velit, necne nos plene beatos efficiat, ac qua via & ratione. Nam nisi velit, frustra ejus rei cura a nobis suscipitur. Nisi porro velit & rationem nobis constituerit, qua eam beatitatem sequi, ac postremo consequi possimus, perinde est atque si nolit.

Schol. Sunt hæc, quæ posuimus, fundamenta prima religionis, & gratiæ, quemadmodum in theologia naturali demonstravimus. Quod heic adnoto, ut lector spectet, quo hæc pertineant.

CAP.

qui quum prima futurorum hominum ovula, ac machinas sædasasent, monstrosos generant imbecilles mancos, præsertim postquam lues venerea totum ferme hominum genus infecit. Sunt alia mala, quorum & iidem majores nostri causas posuere, veluti inimicitie, bella, lites, mali mores, depravata consuetudines, perniciosæ artes. Tum alia quæ alter alteri machinatur, quorumque est numerus pene infinitus, qui alii aliis vitam, bonam, sanam, animum inficiamus, quorumque superius ex Arnobio historiam discere potuimus.

7. Hæc quum sint, ubi mala, quæ nos nobis consciscimus a malis nature discernere velimus, intelligitur aperte, esse hæc bonis, quæ a natura ipsa parata habemus & prompta quibusque quotidie fruimur, longe minora. Ut propterea si velimus ad naturam simplicitatem, unde vitiiis nostris discessimus, redire, beati vivere possimus. Natura enim pauca sufficiunt, libidini nulla. Itaque si congruenter nature vitam agere amemus, eaque omnia veluti onera quædam rejicere, quæ sunt superflua, quæque affectuum & phantasiæ libido adduxit, nihil humana vita jucundius experiri possimus. Sed venimus in immensum superfluarum rerum apparatus tam alte, ut enatare sine humana vitæ & societatis everstione posse non putamus, in eoque ex iis causis erramus turpissime, quas ipsi nobis tam studiose contexuimus.

8. Tertium tandem argumentum, quo ego conficio, nos non ad miseriam, sed ad beatitudinem generari, miseriamque ipsos nobis consciscere, est illud, quod longe absunt nature mala a malis voluntatis. Nam illa ad nostram beatitudinem, & tranquillitatem pertinent; his nihil aliud efficitur, nisi aut privata, aut communis miseria: ut nulla ex re clarius intelligere possimus, esse illa effectus amoris erga nos Dei; hæc ira nostri ipsorum adversus nos ipsos. Nam illa virtutem fere semper aut in animis nostris ingerant, aut alunt, aut custodiunt, nosque ad vitæ commoda & procuranda fortiores, & ad utendum sapientiores efficiunt: hæc vero virtutem omnem aut enervant, aut extirpant, quumque a vi-

titi

CAP. VII.

De naturali hominis beatitudine, tum de virtute.

Placet hoc caput exordiri nobilissimi hujus ævi philosophi verbis (a). Nihil, inquit ille gravissime, perniciosius hominibus in hac tellure degentibus accidere potest, quam rationis abusus: nihil interea est, quod utrique nunc sexui, omnibusque hominum ordinibus pulchrius, & magis ex usu sit. Mentis acumine, dexteritate, solertia nemo quidquam alteri concesserit: quin unusquisque libenter id præ se fert velut maximum humane vitæ ornamentum. At corrumpi & corrumpere & in deliciis est, & seculum vocatur: virtus loco vitii est. Hæc mentis major, quam animi cura unica corruptorum morum, eaque ubertissima scaturigo est (b), adde & miseriam; nemo enim unquam vitio, sed virtute fuit beatus; mentiri vitia quidem felicitatem possunt, præstare nequeunt: nam vitia cum natura pugnant. Si mihi ea philosophandi ratio placuisset, quæ in hoc argumento

alii

eiis progignuntur, tum vitia alia ingentia progenerant. Quum autem quicquid ad virtutem refertur bonum est, quæ vitia attinent mala; sequitur esse illa semper bona, hæc perpetuo mala. Sed ea de re differemus loco suo copiosius.

(a) Spectateur Anglois, ou le Socrate moderne to. 1. discours. 6. Sed locus Auctoris vim habet ingenitam, eoque majorem. I know no evil under the sun so great as the abuse of the understanding, and yet there is no one vice more common. It has diffused itself through both sexes, and all qualities of mankind; and there is hardly that person to be found, who is not more concerned for the reputation of wit and sense, than honesty and virtue. But this unhappy affectation of being wise rather than honest, witty than good-natur'd, is the source of most of the ill habits of life, &c.

(b) Aristoteles Magnorum Moral. lib. 1. cap. 7. quum duas anime partes dispecuisset, in prima, quam superiorem vocant Platonicæ, prudentiam collocat, sapientiam, ingenium, memoriam, & ad genus alia: at in parte rationis experte virtutes, temperantiam, fortitudinem, justitiam, aliasque ad mores pertinentes: additque per has homines, non per illas laudari. κατὰ γὰρ ταύτας (virtutes scilicet morales) ἐπαινετοὶ λεγομένην: κατὰ δὲ τὰς τῆ τοῦ λογίου ἐχούσας ἀδὲς ἐπαινετοί.